

СТАНОВИЩЕ

от проф. дин Тодор Петров Петров

за дисертационния труд на проф. д-р Веселин Костов Янчев от катедра „История на България“ при ИФ на СУ „Св. Кл. Охридски“, на тема „Армия, обществен ред и сигурност. Септември 1923 година. Провалът на едно поръчано въстание“, представен за присъждане на научната степен „доктор на науките“ по професионално направление 2. 2. История и археология (История на България – Нова българска история 1878–1944 г.).

Дисертационният труд на проф. д-р Веселин Янчев е посветен на недостатъчно разработен проблем, останал встрани от вниманието на българските историци и свързан с вътрешните функции на армията през мирновременните периоди на България в ново и най-ново време. Заедно с това, дисертацията е естествено продължение на двете негови монографии със сходна проблематика, предшестващи в последователност разгледаните в настоящото изложение събития.

В хода на изследването е представена ролята на армията в събитията от есента на 1923 г. като защитник на държавността. Изяснена е намесата ѝ във вътрешнополитическия живот на страната, отразено е използването ѝ от държавата за защита на държавното устройство и осигуряването на реда и сигурността като задължително условие за нормалното съществуване и функциониране на държавата и обществото. Разкрити са също първопричините, основанията, подготовката и действията на нейните и на защитниците на държавността противници. Не липсват и оценки за резултатите, значението и последиците от разглежданите събития.

Изследването, по думите на автора, излиза извън рамките на абсолютната конкретика и границите на ясно формулирания военен аспект и е предизвикано от липсата на задълбочен научен дебат по темата до момента, въпреки нейната значимост, като същевременно представлява своеобразна реакция спрямо продължителните опити за налагането на „правилната“ им интерпретация. В отговор на това е и формулираната цел на труда, а именно – да се осветлят обективно процесите и тенденциите в следвоенното общество на страната, мотивите и действията на политическите фактори, довели до събитията и въоръжения конфликт от есента на 1923 г., последиците за държавата, обществото и армията, а също предлаганите алтернативи за в бъдеще (с. 4-5 от дисертацията). В този смисъл нейното съдържание запълва една съществена празнота в родната историография. С написването ѝ

проф. Янчев не само реконструира изминалите събития, придружени от анализи и изводи, но и поднася една напълно нова картина на случилото се преди почти 100 години.

Дисертацията се състои от увод, 5 глави, заключение и списък на използваните извори и литература и е с обем от 499 с., а структурата ѝ е балансирана. Трудът е вместен във времевия диапазон 1918 – 1924 г., т. е. от края на Първата световна война до 1924 г., когато се очертават различните варианти за изход от създадената ситуация, чиито носители са отделните политически фактори, предизвикали въоръженото противопоставяне през есента на 1923 г.

За написването на труда е използвано огромно количество извори и литература, в това число документи и материали от повече от 80 фонда, съхранявани в 4 национални и един чужд архив. Ползвани са също голям брой издадени у нас и зад граница монографии, студии и статии, публикации на документи, дневници и спомени, периодични издания. Освен посочените, в дисертацията са приложени и такива методи на изследване, като историческия и логическия, на анализ и синтез, на сравнение и аналогия и пр.

Текстът на дисертацията, резултатите от изследването и публикациите на автора по труда са изцяло негова лична заслуга и дават ясна представа за постигнатите научни приноси. Те съдействат за осветляване на разглеждания основен въпрос и разширяват знанията за събития и проблеми от българската история в годините след Първата световна война. Приносите могат да бъдат обобщени и по следния начин.

Направен е първи опит за написването на цялостен труд, посветен на участието на армията в събитията от септември 1923 г. и осветляването на нейното място и роля в тях като бранител на държавността.

Разкрита е нормативната база, даваща правно основание на силовите институции на държавата за осигуряването на вътрешния ѝ ред и сигурност, както и числеността, организацията, съставът и дислокацията на армейските и жандармерийските формирования след Ньойския договор (1919), с акцент върху 1923 г.

Представени са обществените и политически нагласи в първите следвоенни години, политическата подготовка и характерът на 9-юния преврат от 1923 г., целите, намеренията и действията на новоустановената власт. Уточнен е и броят на жертвите на земеделците в отделните окръзи по време на преврата.

Ясно са отразени позицията и поведението на вътрешната и на външната опозиция, взаимоотношенията на КИ с БКП и опитите ѝ да се противопостави на решението за започване на незабавна борба, както и пренасочването ѝ под натиска на последния към подготовка за въоръжени действия. Същевременно е представена политическата и военнотехническата подготовка в навечерието на предстоящите събития и превантивните мерки на управляващите за предпазване от въоръжени изяви.

За първи път въоръжените сблъсъци от септември 1923 г. са проследени в хронологичен ред, което е позволило действията на държавните институции (и особено на армията и полицията) за ограничаването и прекратяването им, да бъдат изложени в тяхната последователност и взаимовръзка. В хода на изследването са представени и последвалите различни по вид мерки, целящи постепенното успокояване на обществото в страната, както и действията на БКП в новата обстановка, насочени към продължаване на курса на въоръжено въстание.

Друг принос на автора е добавянето на нови сведения за проблеми, личности и събития, както и внасянето на корекции към информацията за някои от тях. Достоянство на труда е също, че е създаден на основата на извори, използвани за първи път в научна разработка. Всичко това свидетелства, че изследването е осъществено в резултат на продължителна и упорита изследователска дейност.

Съдържанието и изводите на дисертационния труд са отразени коректно и в синтезиран вид в автореферата. Според представената от проф. Янчев справка за изпълнение на минималните национални изисквания по чл. 26 от ЗРАСРБ той не само отговаря, но и далеч надхвърля необходимите по закон точки по групи показатели.

Като имам предвид достойнствата на дисертацията и постигнатите в нея приноси, предлагам на членовете на уважаемото Научно жури да гласуват положително за присъждане на проф. Веселин Костов Янчев на научната степен „доктор на науките“ по професионално направление 2. 2. История и археология (История на България – Нова българска история 1878–1944 г.).

20 ноември 2022 г.

Проф. дин Т. Петров